

mtatkki

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

CSETE ÖRS

MEGMARADÁS ÉS MULTIKULTURALIZMUS

A jövő feladata [...] nemcsak a magyarországiak „megdolgozása”, hanem a többségi nemzetek nevelgetése is.

46

Az én történeteim

■ Korábbi, a nemzetpolitikában viselt hivatásomnak köszönhetően az elmúlt tizenöt évben bő félmillió kilométert autózhattam a Kárpát-medence magyarlakta területein, bejárva a közoktatás és köznevelés változatos helyszíneit Nyitrától Újvidékig, Munkácstól Brassóig. A hosszú autótutak zömmel falvakon, kistelepüléseken vezettek keresztül. 2001-ben is így kódorogtam a Belső-Mezőségen, és jutottam el egyenest az Isten háta mögé, Szentbenedekre. – Itt már csak egyetlen magyar él – szólalt meg a környéket jól ismerő útítársam, aztán némi kérdezősködés után megtaláltuk a portát is. A kapun belépve a gondozott növény-sort, veteményeskertet és a gyümölcsfákat elhagyva értük el a magaslaton álló házat.

– Örülök, hogy nem feledkeztek meg Robinsonról – mutatkozott be a falu utolsó magyarja, aki találkozásunk idején már elmúlt kilencven, felesége meghalt, fiai szerteszét a nagyvilágban. Aztán még évekig jártam vissza Imre bácsihoz, a Kossuth Rádió távoli és hűséges hallgatójához, aki egyedül művelte gyönyörű kertjét, gondozta házát, készítette ételeit. Egyik találkozásunk alkalmával szemlátomást meggyötört állapotban fogadott, járni is alig volt képes, arcán véraláfutások, egyik karja felkötve. – Permetezés közben leestem a létráról, mert nem volt, aki tartsa. *Nem volt, aki tartsa.* Imre bácsi nem esett kétségbe, pedig mind családfőként, mind magyarként egyedül maradt. Kitarzott, és tette a dolgát.

A kilencvenes évek közepén két hónapig magyar nyelvet tanítottam Argentínában. A tízmilliós

Buenos Airesben hagyományosan erős a magyar kolónia; két központjuk is van templommal, könyvtárral, klubbal, étteremmel. A harmadik-negyedik generációs magyar származású gyerekeket kezdő szinttől tanítottam, azzal a szándékkal, ha legalább alapszinten megtanulják a nyelvet, akkor már bevonhatók a magyar cserkészéletbe. Időközben a szülők, nagyszülők közül többen úgy érezték, hogy „magyarjuk” kevésbé modern, árnyalt, így lett tanítványommá harminc felnőtt is. Közöttük Józsi bácsi, a kolónia tekintélyes alakja, aki négy évtizeden át a saját házában működtette a vasárnapi iskolát. Hogy a nyelvtől a képzőművészeten át a Kárpát-medence földrajzáig mindent megtanítsanak a gyermekeknek az anyaországról – tankönyvek és hozzáértő pedagógusok nélkül. Nos, az egyik órák végén az öreg felállt, és jegyzetfüzetéből akkurátusan felsorolta azokat a nyelvhelyességi hibákat, amelyeket előadóként vétettem. Bizony belepirultam az ötven éve idegenbe szakadt laikusnak az anyaországi nyelvtanárhoz intézett okításába. Jóska bácsi szavainak hitelét az adta, hogy az én két hónappal szemben ő a fél élete valamennyi szabadidejét arra fordította, hogy a nyelvet és a magyar kultúrát Magyarországtól tízezer kilométernyire továbbadja.

Mit jelent a szórványmagyarság számomra? Válaszom a fenti két történet: a szórványban-létezés a magyarság megőrzésére, a mindezek ellen ható erőkkal szembeni ellenállásra, és ebben a folyamatos küzdelemben való helytállásra buzdít. A két történetben megvilágító tanulság azonban a magyarországiak többségének nem élménye. A magyarországi Imre bácsik és Jóska bácsik soha nem tapasztalják, milyen az anyanyelvünk tekintetében társtalannak lenni. A szórványlét, a szórvány kifejezés jelentése a Magyarországon élő magyaroknak teljességgel ismeretlen.

Mit kellene a szórványüggyel kezdeni? Tudok-e olyasmit javasolni, ami reálisan meg is valósítható? Írásom néhány operatívizálható szempont fókuszba állításával kíván hozzájárulni a nagy szórvány-diskurzushoz. És bár az általam javasolt út megfogalmazásakor a jelenlegi helyzetből igyekszem kiindulni, már most elismerem, hogy javaslatom maradéktalan megvalósulása esetén sem fog sikerülni valamennyi szórványban élő magyart megtartani magyarnak.

Forrásösszpontosítást a fiatalokra

■ Nem csak külhonban, de Magyarországon is igaz, hogy csökken a magukat magyarnak vallók száma. A Kárpát-medencében évente egy-egy városnyival, körülbelül 30–40 000 emberrel születik kevesebb magyar, mint ahány elhalálozik. A magyarországi lakosságszám növelése számos, nem e tanulmány tárgykörébe tartozó szakpolitika összhangját feltételezi. Kiemelkedő érdekünk, hogy – Magyarországon kívül – a világ magyarsága se fogyjon tovább, sőt, növekedjék azoknak a tábora, akik magyarnak vallják magukat. Fontos az is, hogy a magyarsághoz pozitívan viszonyuló (nem feltétlenül magyar) emberek száma is gyarapodjék.

Mindenféle politikának, amely a nemzetet érinti, több célkitűzése is lehet, az azonban biztos, hogy közülük az egyik nagy horizontális cél a magyarság lélekszámának megtartása. De ott, ahol kisebbségben van a magyarság, ott pontosan kiket kellene megtartani? Anyagi és emberi erőforrásaink vajon elegendőek-e mindenki megtartására, aki a szórványban magyar vagy az akar lenni? A válasz nyilvánvalóan *nem*, ezért súlyozni, preferálni szükséges. Nagyon sok szórványban élő, magyarságában elszigetelt és pozitív, új impulzusokkal megerősített magyarságképpel nem rendelkező fiatalnak az asszimiláció a sorsa: egyfajta kitérés a vesztes-létezésből.

A magyarság lélekszámának megtartása szempontjából sorsdöntőnek a gyermek- és fiatalok éveit, általában az iskolás éveket tartom. Ez a személység, a különböző identitások kialakulásának időszaka is. A gyermekkor, a fiatalkor az az életszakasz,

amikor a magyarság számára legkönnyebben megtarthatunk, megnyerhetünk egy-egy embert. Ha azt szeretnénk, hogy ez hatékony legyen, a jövőben a szórványügyre rendelkezésre álló források döntő részét a *0–20 év közötti szórványban élő célcsoportnak az érdekében kell összpontosítani.*

Mindenkit számba venni

■ Ha szórványról és annak bármiféle mentéséről gondolkodunk, tudatosítanunk kell magunkban, hogy hadászati területen járunk. Ugyan miért törődne bele ellenintézkedések nélkül egy másik nemzet – például amelynek területén a szórványmagyarok jelentős számban élnek –, hogy mi magyarok identitás-küzdelmet folytatunk az ő egyes állampolgáraiért? Úgy gondolom, a közeli jövőben különösen a Kárpát-medence országaiban egyre inkább fel fog hangosodni ez a ma még néma küzdelem, hiszen a szomszéd népek is demográfiai lejtmenetben vannak. És előbb-utóbb nekik is a mainál fontosabb lesz minden egyes ember hovatarozása (a cigányoké is).

Nem pusztán az identitásőrzésre, hanem kifejezett részvételre van szükség az identitás-küzdelemben, valamint egyfajta kiterjedésre a világnak a magyarság irányába nyitott és érdeklődő polgárai felé. Újra kell pozicionálni magunkat, el kell mozdulni az expanzió, a befolyásszerzés politikája irányába. A növekedő nemzet a legalapvetőbb és mindenre kiterjedő célkitűzés egy olyan korszakban, amelyben felbomlanak a korábbi etnikai keretek, a népességmozgásra befolyásunk elhanyagolható mértékű, az emberek vándorlása a hétköznapi döntésévé válik. Középtávon ennek az általános népmozgásnak az irányai és következményei jórészt beláthatatlanok, azonban az bizonyos, hogy erre a kihívásra válaszokat kell adnunk. És egyfajta válasz az is, ha a jövőben a magyarságot sikerül vonzó alternatívaként megjeleníteni. (Bővebben a *Kommentár* c. folyóirat 2010. évi 2. számában írtam erről *Növekedés, biztonság, egység* címmel, amely elérhető itt: http://kommentar.info.hu/attachment/0001/403_kommentar1002.pdf). Valódi esélyünk azonban ebben a küzdelemben csak akkor lesz, ha a szórványban *mindenkit számba veszünk, egységével számon tartunk*, mert mindenkire személyre szólóan szükség van, aki magyar vagy magyar akar lenni.

Forrásösszpontosítást a bizonyított projektekre

■ A magyarságmentésre nincs egyetlen recept, egyetlen bárhol alkalmazható kánon. Azonban számos jó gyakorlat működik évek, évtizedek óta országszerte, pontosabban küszködik és próbál működni. És itt nem a lelki-szellemi magyarságápolás évtizedes lokális cselekvéseire, eseményeire gondolok (a helyi néptáncsoport előadására, a március 15-ei ünnepségre, a György napi búcsúra stb.), hanem a nagyon is expanzív, projektszerűen működő, több lábbon álló szórvány-specifikus vállalatokra. Álláspontom szerint a jövőben a források döntő részével *a már bizonyított szórványprojekteket érdemes erősíteni.*

Korábban már megfogalmaztam, hogy a szórványtámogatás fókuszpontjába a gyermek-, illetve a fiatalkorra fókuszáló vállalatokat kell állítani. Azokat a vállalatokat, amelyek projektszerűek, időbeliségükben folyamatosak, és a hatókörükben lévő fiatalokat személyre szólóan elérik és istápolják a születésüktől a felnőttkor küszöbéig. Ezen a módon működnek a szórványkollégiumok, a hétvégi iskolák, a szórványdiákok buszoztatása; ennek megfelelően dolgozik a Buenos Aires-i Zrínyi Ifjúsági Kör, a válaszúti Kallós Alapítvány, a kőhalmi Szórvány Diákoththon, a vajdasági Magyar Pedagógusok Szövetsége, a nyitrai Református Egyetemi Kollégium, a beregszászi főiskola és még sok más.

A szórványgyerekek a legegyszerűbben a nevelési-oktatási intézményrendszer keretei közt érhetőek el, és – hogy stílusos legyek – érinthetőek meg. Sokfelé és sokan felismerték, hogy a magyarság megőrzésének kulcsa, miszerint a magyar intézményrendszerbe minél előbb be kell kapcsolni a gyerekeket – ennek helyszíne a hétvégi iskola, az óvoda, az elemi iskola. Sok szórványban élő tanár számára ismétlődő cselekvés a beiratkozás időszakában akár a legtávolabbi kis faluba a magyar családok felkeresése és agitálása azért, hogy gyereküket adják magyar iskolába, óvodába, vagy legalább engedjék meg, hogy istentisztelet után még ott maradjon a gyülekezeti teremben, a vasárnapi iskolában magyar népdalt énekelni, magyar mesét hallgatni stb.

A szórvány megmaradása, megtartása szempontjából horizontális feltételnek tartom a személyek számon tartási követelménye mellett, hogy valamennyi érdeklődő család (fiatal) számára *a magyar nyelvű nevelés-oktatás intézményrendszere (helyszíne) fizikailag megközelíthető (elérhető) legyen.*

A megmaradás esélye a mentorálás

■ Ha valaki magyar nyelvű óvodába jár, a nem magyar nyelvű óvodát választó társaival szemben nagyobb az esélye, hogy magasabb fokon a magyar tannyelvű iskolát választja. Hasonlóképpen, aki magyar nyelvű általános iskolába jár, nagy eséllyel középfokon is a magyar tannyelvű intézményt választja. És nyilvánvaló, hogy a magyar felsőoktatási intézmények a középfokon magyar nyelven tanult diákokra számíthatnak leginkább. A nyugati diaszpórában aki a vasárnapi iskolát, a magyar cserkészek foglalkozásait gyereként rendszeresen és évtizedig látogatja, az nagy eséllyel lesz felnőttként a magyar közösség tagja.

Mindez ésszerű és logikus – több vállalás is ismeri és alkalmazza ezt az utat. Hogy ez az út végigjárható legyen, ahhoz a *mentorálást* tartom olyan céleszköznek, amely a siker garanciája. A mezőségi Válaszúton Kallósék az összegyűjtött hatéves szórványgyerekeket kollégiumukban végigtanítják-nevelik, sorsukat kísérik nemcsak az iskolában, hanem odahaza is, gyakorlatilag családgondozást is végeznek azért, hogy a gyerek a következő tanévben is visszatérjen. Aztán együttműködnek a szamosújváriakkal, akik átveszik és a felső tagozatban, illetve a középiskolában számon tartják, figyelemmel kísérik a gyermeket. Ugyanezt teszi a dévai Bőjte Csaba testvér is: ezernyi pártfogoltját keresztnevükön szólítja meg, és ez a személyesség, a minden egyes ember fontossága teszi sok egyéb mellett sikeressé tiszteletreméltó vállalását. Argentínában, ha valaki hiányzik a vasárnapi iskolából, akkor a közösség vezetője telefonon felhívja a szülőket, érdeklődik a hiányzóról, vagyis számon tartja, gondját viseli.

A magyar közösségbe való beacsooldást a legtöbb fiatalnál kevéssé a nemzethez való tartozás elvont eszméje, annál inkább a vele azonos nyelvű, korú, érdeklődésű, élményanyagú, stb. csoporthoz való kötődés motiválja. Mindehhez a személyesség, az évekig tartó kitartó mentorálás (még helyesebb kifejezés lenne a *kísérés*) nélkülözhetetlen, amint ezt sikeres projektek is bizonyítják. A szórványban élő fiatal szinte születésétől felnőtt koráig kellene kísérni, miközben a mentorán keresztül, annak segítségével szinte észrevétlen módon fog bevonódni mind több szállal a magyar közösségbe. A kísérésben, a mentorálásban látom a szórvány megtartásának esélyét: *sikeres magyarságmentés csak személyre szóló, évtizedig tartó, a magyar nyelvű nevelés-oktatáshoz kapcsolódó mentorálással lehetséges.*

Szorgalmazom tehát a jelenleg működő jó gyakorlatokra való további építkezést, és mindenekelőtt a jó gyakorlatokat folytatató szervezetek anyagi megerősítését, mert az emlegetett mentorokat létrehozni-generálni koránt sem egyszerű feladat. Nem pénz, hanem hit kérdése és ebben a tekintetben, akikre első körben számítani lehet,

azok nyilvánvalóan azok, akik a már korábbi szórványmunkák eredményeképpen lettek magyarrá, illetve e keretek közt maguk is megtapasztalták a mentor munka helyességét (pl. Bőjte Csabának is egyre több munkatársa kerül ki korábbi pártfoglaltjai közül). A kísérés-mentorálás szórványt összefogó, munkánkban hasznosítható különös erejét abban látom, hogy a szétszóratottságban élő ember a mentor által éppen azt tapasztalhatja, hogy emberként és magyarként számon tartják, vagyis nincsen egyedül.

Többéves költségvetési forrás

■ Kényszerűen, de be kell látni, hogy a világon szerteszórodott diaszpóra-magyar-ság zöme egy-két generáció múlva eltűnik, a szomszédos országokban élő magyarság többsége pedig szórványosodik, a nyelvi tömb egyre szűkül. Már jeleztem, hogy nem a forrásokat tartom a legfontosabb kérdésnek, hanem a változtatni akaró meggyőződést, elkötelezettséget, hitet. A források önmagukban nem oldanak meg semmit, de erősíthetik a magyarságmentő folyamatokat, és jelentős szerepük lehet a jelenleg is működő jó gyakorlatok, projektek körében a minőségi színvonal emelésében.

Honnan várhatók a néma küzdelem forrásai? Bárhonnan, de a szórványmentés deklarált céljára kizárólag Magyarországnak lehetnek nagyságrendileg is számottevő allokálható forrásai. A magyarországi aktív beavatkozás elengedhetetlen, a legfontosabb feladatunk a magyarmentés, vagyis a diaszpórában élők magyar identitását támogatni, erősíteni, annak kialakulásához impulzusokat adni, míg a szórványmagyarság fiataljait a szórványban összegyűjteni és a nyelvi tömb tanintézményei felé orientálni.

Ha a már meglévő jó gyakorlatokra építünk, akkor a források kihelyezése tekintetében át kell gondolni, hogy évenkénti pályázatásokkal, felaprózott, viszonylag alacsony összegű költség-hozzájárulásokkal szemben nem érdemesebb-e a szórványmentés kiemelkedő vállalásaira egyszer már végre projektekként tekinteni és a célra szánt forrást is a nagyobb összegű rendelkezésre állás garanciális ígérvényével – a költségvetési intézmények kiszámítható finanszírozásához hasonlóan – legalább három évre biztosítani. Azokra a további szórványt-, illetve magyarmentést érintő vállalásokra (így a korábban említett lokális, de a nemzetmegtartást elősegítő aktivitásokra), amelyek nem szoríthatók a projektintézmény-rendszer keretei közé, egy önálló forrású szórványalapot célszerű létrehozni.

A szórvány megtanítása

■ Végezetül ideje volna már annak, hogy Magyarország lakosságának is megtanítsuk a szórvány szót, annak jelentéstartalmát. A *Határtalanul!* iskolai kirándulási programban egyre több magyarországi iskolás tanulja meg nemcsak azt, hogy Magyarország határain kívül is beszélnek magyarul, hanem azt is, hogy közülük sokan élnek kisebbségben, és folytatnak ma is küzdelmet a magyar nyelvhasználatért; hogy például egy iskolában, ahol magyar tagozat működik, magyar nyelvű feliratok lehessenek, és az osztályozó értekezleten akár magyarul is fel lehessen szólalni.

A jövő feladata azonban nemcsak a magyarországiak „megdolgozása”, hanem a többségi nemzetek nevelgetése is. Meggyőződésem, hogy a Magyarországot körülvevő országokban a többségi nemzettel kapcsolatos viszonyrendszerben a magyar kisebbségnek nem a bezárkózás, az önmagába temetkezés az érdeke, hanem épp ellenkezőleg: a nyitás, a pozitív közeledés. Következésképpen és paradox módon a szomszédos nemzetekkel együttesen hangsúlyozott multikulturalizmus így szolgálhatja a magyar szórvány, a magyar megmaradás ügyét.